

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1111389/10

בבית הדין הרבני האזורי אשקלון

לפני כבוד הדיינים:

הרב ישי בוכריס – אב"ד, הרב בן ציון ציוני, הרב עודד מכמן

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אור עזריה)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד איילת קריספל)

הנדון: שיעור סך מזונות ילדים ומזונות בן מרדן

פסק דין

בפני בית הדין תביעת מזונות הילדים.

רקע כללי

הצדדים נישאו בתאריך י"ד בתמוז תשס"ה (21.07.2005), והתגרשו בתאריך ט' בסיון תשע"ח (23.05.2018).

לצדדים שלושה ילדים קטינים: ה' (14), ר' (9), ונ' (7).

בטרם התגרשו הצדדים בתאריך י"ז באדר תשע"ז (15.03.2017), נקבעו מזונות הקטינים בהסכמת הצדדים, וניתן לכך תוקף של פסק דין ביה"ד בהרכב דין יחיד.

בפסק דין זה הוסכם שהסכום להוצאות הבית יועמד על סך של 6,276 ש"ח, וכל אחד מן הצדדים ישא בחציו.

בנוסף חויב האב, כאמור לעיל בהסכמתו, בסך של 1,300 ש"ח על כל ילד, דהיינו, 3,900 ש"ח על שלושת הילדים, וזאת פרט למחצית עלות החוגים, חינוך וצהרון, שבזה ישאו שני הצדדים בחלקים שווים.

בתאריך ד' בתשרי תשע"ט (13.9.2018) לבקשת האב הוקטן סכום המזונות, לאחר שביה"ד קיים על כך דיון, שבסופו הוחלט כי סך מזונות שלושת הילדים יעמוד על סך 3,900 ש"ח, ואילו הוצאות הבית יופחתו ויועמדו על סך המשכנתא וביטוח משכנתא בלבד. סכום המזונות עודכן רטרואקטיבית מהגירושין והועמד על סך של 6,185 ש"ח, פרט למחציות מהתשלומים שנקבעו על ידי בית הדין.

מאז שנקבע סכום המזונות הנ"ל טען האב כי חיובו במזונות גדול מאוד ואינו תואם את צרכי הילדים, את יכולתו הכלכלית, ואת פסיקת הערכאות השונות בעת האחרונה.

בתאריך ז' במרחשון תשע"ט (16.10.2018) ניתנה הבהרת ביה"ד באשר לחיוב מחציות ולחיוב במדור הילדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהבהרה זו קובע ביה"ד שהסכמת הצדדים כוללת השתתפות כל אחד מההורים במחצית עלות המגורים בדירה הנוכחית, ובנוסף חיוב במחציות מהוצאות חינוך חריגות כמו צהרונים וקייטנות, ואילו הוצאות חובה עבור חינוך לבתי הספר והגנים כלולים בסכום המזונות ולא יחוייב האב סכום נוסף בגין כך.

בתאריך 5.5.2019 הגישה ב"כ האב בקשה ובה מס' עניינים, ובסוף הבקשה הבהירה שלא נעשה מעולם בירור יסודי באשר לחיוב המזונות באופן עקרוני, וראוי שיעשה כזה. אכן נקבע מועד לדיון, הצדדים טענו את טענותיהם והגישו את סיכומיהם, ונותר כעת לפסוק את הדין.

דיון והכרעה

הערה מקדמית באשר לאופן חישוב מזונות הילדים

טרם נחל בבירור העובדות, דהיינו, יכולות הצדדים וצרכי הילדים, יוער כי ב"כ הנתבע ציינה שיש לחייב את האב בהתאם לאומדן מזונות שנקבע על ידי הרכב בית הדין האזורי בנתניה בפסק דין שהוכרע ברוב דעות, וזאת לאחר בדיקה מעמיקה וחקירה בסיוע מספר מכוני מחקר שונים שהביאה אותם למסקנה שיש להקטין את סכום המזונות באופן משמעותי ולהעמידו לכל היותר על סך של כ- 550 ש"ח לילד. לדברי אחד הדיינים, פסק הדין שניתן הינו הראשון בישראל שמביא נתונים סטטיסטיים מדעיים בשאלת גובה המזונות.

בית הדין דנן דוחה גישה זו מכל וכל.

אין ספק שביה"ד בנתניה שגה.

עיקר טעותו היתה בהעמדת שאלת המחקר.

לפי פסק דינם עולה בבירור שהם ביקשו מחקר שיבדוק את העלות השולית של גידול ילד ולא עלותו האמיתית.

ההבדל בין עלות שולית לבין עלות אמיתית הינה משמעותית מאוד בעלויות המדור, רכב וכדומה מכיון שבדרך כלל בעלויות אלה אין תוספת משמעותית לילד נוסף.

כמובן שאין זו ההלכה וממילא גם אין זה החוק.

העלות שעל האב לשלם עבורה היא העלות של הילד, וכאשר האם מתגוררת עם ילד אחד מעיקר הדין העלות הינה מחצה לכל אחד מהמתגוררים והיה על האב להשתתף במחצית מעלות המדור, כך עולה מתשובת הר"י מיגש סימן סא בפירוש, אולם האמת היא שאין צורך במקור לכך, שהרי זו עלות כל אחד מהמתגוררים.

גם באשר לדמי טיפול וחישוב לפי מצרכים גולמיים ולא מעובדים טעו בפסק דין זה.

אפשר שהם הושפעו מגורמים כבדי משקל שחלקם אף העבירו את עמדותיהם בהרצאות בכנס דיינים.

עכ"פ, פסק הדין שלהם כבר נידון בערעור שהוגש בפני בית הדין הגדול, וביה"ד הגדול בפסק דין ארוך מפורט ומנומק הבהירו באר היטב את עקרונות חיוב המזונות כאשר הם דוחים את עקרונות פסיקת המזונות של ביה"ד בנתניה ושוב מעמידים את סכום המזונות כמקובל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ויש להעיר עוד שאף לפי שיטת חישוב העלות השולית הרי שנפלו עיוותים בנתונים שהוצגו, מכיון שלא נלקחה בחשבון העובדה כי זוג נשוי שרוכש/שוכר דירה ומוצרים שונים עושה זאת מראש על מנת שיוכל בעתיד לשכן בדירה ילדים לכשתתרחב המשפחה, נוסף לכך בני זוג נוטים לצמצם ולחסוך בהוצאות ככל שהמשפחה גדלה. כל אלו ועוד לא באים לידי ביטוי בחישובים שנעשו לפי שיטת חישוב זו).

כשלים נוספים בהנחות שעמדו ביסוד פסק הדין של ביה"ד בנתניה

במאמר מוסגר רואה ביה"ד צורך להעיר בענין אשר נכרך ע"י אחד מהדיינים לסוגיה שלפנינו.

בהרצאה שניתנה על ידו בכנס מסוים בו הרצה על הבשורה הגדולה שישנה בפסק הדין החדשני, הוא הקריא נתונים על התאבדויות של גברים גרושים בשל חיוב המזונות הגבוה שהושת עליהם ואת דבריו הוא תיבל בסיפורים קורעי לב.

אלא שעיון מדוקדק בנתוני ההתאבדות של משרד הבריאות מעלה תמונה אחרת.

בכתבה שהתפרסמה ב"גלובס" ביום 14.08.2019 נכתב:

"דו"ח של משרד הבריאות מיולי 2018 מראה כי בישראל מתאבדים בכל שנה כ-300-400 איש ואשה, כ-80% מהם גברים. שיעור המתאבדים עולה עם הגיל. מארבעה לכל 100,000 אצל בני 24-15 עד יותר מ-11 אצל בני 75 ומעלה.

ממצא מובהק הוא ששיעור המתאבדים אצל גרושים גבוה הרבה יותר מאשר אצל רווקים ונשואים.

ב-2015 אצל בני 44-25 גרושים התאבדו פי 7.1 יותר מנשואים. הפרשים ניכרים נרשמו גם ביחס לקבוצות אחרות.

אבל לא כל הגרושים הם אבות.

בשנת 2017 נעזר מרכז המחקר של הכנסת בפילוח מיוחד של הלמ"ס... המסקנה: שיעור ההתאבדות לא מושפע מקיומם של ילדים. בשנים 2010-2014 התאבדו 301 גברים גרושים, כמחציתם אבות. אצל האבות היו 34.8 התאבדויות ל-100,000 נפש, אצל חסרי ילדים 36.6 התאבדויות".

למסקנה מסכם המאמר:

"גברים נוטים להתאבד פי כמה מנשים, וגברים גרושים פי כמה מרווקים ונשואים. עם זאת אין הבדל סטטיסטי בשיעור ההתאבדות בין אבות גרושים ובין גרושים חסרי ילדים" (ההדגשה אינה במקור).

הדו"ח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת הלא הוא לפנינו ("נתונים על התאבדויות בקרב בוגרים לפי מצב משפחתי" כ"ו באייר תשע"ז 22 במאי 2017. כתיבה: ד"ר יסכה מוניקנדס-גבעון וראדה חסייסי), ואכן בסיכום מציינות הכותבות כי:

"בתוך קטגוריית הגרושים נמצא כי אין הבדל בשיעורי ההתאבדות בין גרושים שהם אבות לגרושים שאינם אבות".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המסקנה המתבקשת מתוך נתונים אלו הינה כי כנראה הגורם המאיץ את שיעור ההתאבדות בקרב גברים גרושים הינו עצם היותם גרושים ושרויים בבדידות בהתאם לקביעה הבסיסית של תורתנו הקדושה כי "לא טוב היות האדם לבדו", ולא שיעור חיוב המזונות בו הם נושאים.

יוער עוד כי עצם העלאת סוגיה זו, שאינה ענין הלכתי כלל, ואין לה באופן עקרוני כל קשר לפסיקת מזונות, יש בה בכדי להכשיר את הלבבות של השומעים בדרך פסולה על מנת שתתקבל הטענה כי יש צורך לשנות מנהג חיוב המזונות המקובל כיום, וק"ו הדברים כאשר מדובר בהצגת נתונים מוטעים.

יוער עוד כי באותה הרצאה דרש אותו דיין בדבר הצורך בעצמאות רוחנית מנטלית ומחשבתית הנדרשת ממערכת בתי הדין. לדעתו מנהג בתי הדין בסוגיית המזונות מושפע מהנוהג בבתי המשפט ומשקף חוסר עצמאות של בתי הדין בעניין זה.

מלבד חוסר הכבוד המופגן שיש כאן כלפי דיני ישראל, והטלת אשמה חמורה כלפיהם, קטנים וגדולים, צעירים וזקנים, חדשים אף ישנים, הרי שנראה כי דווקא בנושא זה אפשר שראוי שיקשו עצמו תחילה שמא דוקא הוא זה שבשוגג הוטה אחר גישה חוץ-הלכתית ואג'נדות חולפות, חלף בדיקת עקרונות הנצח ההלכתיים של משפט התורה בענייני ממוץ.

(ובענין זה יש לציין את העובדה כי באורח פלא בענין חיוב מחציות בהוצאות חינוך והוצאות רפואיות חריגות מקבל פסה"ד הנזכר את מנהג בתי הדין ללא בדיקה מהי שורת הדין למרות שלכאורה שורת הדין הינה כי הוצאות אלו מוטלות במלואן על האב).

ומן הכלל – לנידון שלפנינו:

באשר להכנסות האב מעבודתו, ביה"ד נבוך מאוד.

מחד טוען האב לאובדן הכנסות בשל מיעוט בעבודתו, ומאידך בתגובה לכל בקשה של הגדלת זמני השהות שמבקשת האם, טוען האב שהוא צריך לעבוד על מנת לכלכל את הילדים, כך בימי שיש, ערבי חג וביום שלישי אחה"צ.

יתר על כן, לדברי האב בעצמו, כעת הוא לא מדווח בצורה מסודרת על הכנסותיו ולדבריו הן מסתכמות בכ – 6,000 ש"ח לחודש. כך אמר בחקירתו מתאריך 28.8.2018. ואם כן אין מקור לגובה הכנסתו פרט להצהרתו בבית הדין. במצב כזה, קשה ואף לא ראוי להסתמך על דבריו של מי מן הצדדים בבית הדין.

ב"כ האב הזכירה בסיכומיה שביה"ד יושב בתוך עמו, ובוודאי יודע מהי רמת השתכרותו של ספר.

ב"כ האב הוסיפה בסיכומיה בסעיף 13 כך: "כך אף בהתייחס לטענה הסתמית והמופרכת לפיה הנתבע משתכר שכר 'שחור'". כמובן שאמירה זו נסתרת מדבריו של האב בעצמו בבית הדין.

אכן ביה"ד יושב בתוך עמו ופשוט לכל שמשכורת ממוצעת של ספר בישראל אינה עומדת על 6,000 ש"ח בחודש, גם אם הוא מספר גברים בלבד.

עלות תספורת של גבר במקומות הזולים ביותר הינה כ – 30 ש"ח, וניתן לספר כ – 5 בשעה, יוצא איפה שבשמונה שעות עבודה ניתן לספר 40 גברים, וא"כ השכר היומי יכול להגיע לסכום של 1,200 ש"ח.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא נלקחה בחשבון תספורת נשים, ששם העלויות גבוהות הרבה יותר, לא נלקחה בחשבון עבודה בזמן שלמעלה משמונה שעות ביום, ולא נלקחה בחשבון עלות ממוצעת של תספורת, אלא עלות נמוכה יחסית.

סוף דבר ביה"ד מתקשה לקבל את גירסת האב ויש חשש כבד שהוא לא מצהיר על כל הכנסותיו, ולהערכת ביה"ד השתכרותו אינה פחותה מ – 12,000 ש"ח בחודש (נטו).

יתר על כן מדובר באב שיש לו נכסים, שלטענתו הם בבעלות משפחתית משותפת, והשכירות שנגבית בגינם הינה בסך של 8,000 ש"ח (ברוטו), כאשר חלקו הינו 4,000 ש"ח. (חלק זה של האב אמור להתחלק בינו לבין האם). יוצא איפה שביה"ד צריך להתייחס לחיוב מזונות, כאשר הנתונים הם שהאב משתכר כ – 14,000 ש"ח בחודש לכל הפחות.

השתכרות האם הינה בתלושים והיא מסתכמת בין 13,000 ש"ח לבין 14,000 ש"ח לחודש פרט להכנסה משכירות.

בן מרדן

סוגיא נוספת שעלתה על שולחן ביה"ד היא מרדנותו של הבן ה' (14).

הבן ה' מסרב לפגוש את אביו ונראה בעליל מהנתונים שהועלו בפני בית הדין בדיונים השונים שאין זה בסיבת האם.

אפשר שהאב תרם בהתנהלותו למרדנות הבן, אולם אעפ"כ סבור בית הדין שאין לו זכות "להעניש" את האב במניעת המפגשים עמו. ה' מחויב בכיבוד אב למרות טענותיו כנגד אביו, אך למרות האמור כל מאמצי ביה"ד להשיב את היחסים לתקינות עלו בתוהו עד עתה.

אשר על כן נראה שעל פי דין אין האב מחויב במזונותיו וכפי שפסקו הרמב"ם בפרק כא מהלכות אישות הלכה זו והשו"ע בחלק אבן העזר סימן פב סעיף ז.

דין זה נידון בהרחבה בפסקי דין ובמאמרים רבים. יעויין בקובץ תחומין חלק ח' במאמרו של הרב חגי איזירר זצ"ל בעניין "חיוב מזונות לילדים המתנכרים לאביהם", ויעויין עוד בקובץ 'תחומין' חלק טז במאמריהם של הרב הראשי לישראל הרב אברהם שפירא זצ"ל, והרב שלמה דיכובסקי שליט"א יבדל"א.

למרות כל הנ"ל השתדלו הערכאות השיפוטיות שלא להשתמש ב"שוט" זה של שלילת מזונות באופן מידי, כיוון שמטרת ההחלטה הינה החזרת השלום והיחסים הטובים בין האב לבין הילדים, ושימוש בו אפשר ובחלק מהמקרים עלול להביא לתוצאה הפוכה.

חלק מהפוסקים סבורים שבעצם ה"שוט" מופעל כנגד האם ככל שהיא אכן גורמת למרדנותו של הבן. בנידון דידן נראה שהאם מוכנה לעשות הכל למען חידוש הקשר ואף לשלם עבור טיפול שיסייע בכך.

אעפ"כ סבור ביה"ד שניתן לפגוע במזונות הבן ה' במקרה דנן במיוחד שהוא למעלה מגיל מצוות שלא ניתן לחייב את האב במזונות בן מרדן, ואף שאין האם אשמה, אפילו לא באשמה תורמת, אעפ"כ הבן ה' אמור להבין שדרכו אינה דרך נכונה והוא עלול להיפגע אם ימשיך בדרך זו.

יעויין עוד בסוף פסה"ד הרחבה בעניין בן מרדן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדור והוצאות חינוך שאינם בגדר תשלומי חובה

באשר לצרכי הילדים קובע ביה"ד שעלות המדור ועלות החינוך שאינו בגדר תשלומי חובה נקבעו בהסכמת הצדדים וביה"ד נתן להסכמתם תוקף של פסק דין.

אשר על כן דינם של אלו כדין הסכם שניתן לבטלו רק בשינוי נסיבות מהותי.

כיוון שלא הוכח שיש שינוי נסיבות, ביה"ד יותיר את החיובים הללו כבעבר.

מזונות הילדים

ביה"ד סבור שיש להעמיד את מזונות כל ילד ללא מדור וללא מחציות על סך של 1,200 ש"ח לחודש.

(יוער כי אמנם בעבר הועמד סכום המזונות על סך של 1,300 ש"ח, אולם סכום זה ניתן בהסכמת הנתבע כאשר הוא היה סבור שהסכמתו למזונות גבוהים יחסית תיצור מצב נוח מבחינה משפטית ותאפשר לו משא ומתן הוגן עם האשה כולל החזרת השלום לבית, אולם משראה שלא כך קרה הוא ביקש להעמיד את חיוב המזונות על עיקר הדין).

בנידון דידן מדובר באב הלוקח את הילדים לסוף שבוע אחת לשבועיים ופעם אחת נוספת בשבוע כולל לינה.

כאשר דנים במזונות שלושה ילדים אין להעמיד את סכום המזונות בכפולות של כל ילד, כיוון שברור שעלות מזונותיהם קטנה ככל שיש יותר ילדים.

אף שלילד אחד יפסוק ביה"ד בדרך כלל מזונות בסך של כ- 1,400 ש"ח לחודש פרט למדור ומחציות, כאשר יש שלושה ילדים יש להקטין את הסכום ל- 1,200 ש"ח לחודש.

אשר על כן ביה"ד קובע להעמיד את סכום המזונות על סך של 1,200 ש"ח לכל ילד, ובסך הכל 3,600 ש"ח לחודש.

למען הזהירות, ולמען הסדרת הקשר, ביה"ד יפסוק שאם הבן ה' לא יחדש את הקשר עם אביו תוך שלושים יום מיום מתן פסק דין זה, יקוצץ סכום מזונותיו במחצית, ואם יתמיד בסרבנותו לאחר שישים יום, יבוא הדבר לדיון בפני ביה"ד ותישקל האפשרות להגדיל את הפגיעה בסכום המזונות.

יובהר שאם הבן ה' יעשה מאמצים לחידוש הקשר והאב הוא שיסכל זאת, יבדוק ביה"ד שוב האם הפטור הזמני יישאר על כנו.

סוף דבר

ביה"ד מחייב את האב במזונות שלושת הילדים בסך הכל 3,600 ש"ח למזונותיהם, 1,200 ש"ח לכל ילד, חיוב זה הינו פרט לחיוב מדור העומד על מחצית מהמשכנתא ומחצית מביטוח הנצרך למשכנתא.

פרט לכך חייב האב במחציות כפי שנפסק כבר על ידי ביה"ד, ובזה סבור ביה"ד שהחיוב ניתן בהסכמת הצדדים ואין לשנותו אא"כ יש שינוי נסיבות מהותי, שלא קיים בנידון דידן.

פסק דין זה בתוקף מתאריך 5.5.2019 המועד שבו התבקש פסק דין קבוע, והינו צמוד למדד המחירים מתאריך זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוצאות שמרטפות

נושא נוסף שעלה לדין הוא הוצאת האם עבור שמרטפות.

אין ספק שהאם אינה מחויבת בהוצאות עבור טיפול בילדים וכפי שפסקו ג"כ בפסק הדין הנ"ל בביה"ד הגדול (שיצורף לפסק דין זה).

עם זאת טוען האב שהאם אינה מדווחת אמת וגם כאשר היא לא זקוקה לשירות זה, ואף לא הוציאה הוצאות כאלה, אעפ"כ היא מצהירה כך, והיא מצליחה לגבות סכומים אלה באמצעות ההוצאה לפועל.

בעניין זה סבור ביה"ד שמעתה יהא על האם להציג אישור בחתימת השמרטפית בנוסף לסכום ששילמה בזמן אמת, ולשלחו בהודעה לאב, על מנת שתהא לו אפשרות לוודא שאכן הוצא סכום זה.

ככל שהיתה הוצאה זו והיא לא נשללה על ידי האב, תוכל האם לגבותה באמצעות ההוצאה לפועל.

תוספת בעניין בן מרדן

במציאות זו שהבן מסרב לכל קשר עם האב, נדרש ביה"ד לשאלת חיוב מזונותיו.

ראשית נבהיר שעל אף שטענה יש בפי הבן כנגד אביו, שהוא העלים פריטים של הבית שלא בהידברות, אעפ"כ סבור ביה"ד שאין זה מתפקידו של הבן לבקר את אביו, והוא מצווה בציווי התורה של "כבד את אביך ואת אמך".

הטענה שבפיו אינה מתירה לו שלא לקיים ציווי זה. עליו להדיר עצמו מכל מחלוקת שיש בין הוריו.

גם ההורים מצווים שלא לערב את הילדים בכל מחלוקת שביניהם, על אף שהם סבורים שעמדת הילדים תועיל להשגת מטרתם.

ובענין המזונות יצוין כי הלכה זו שיש אפשרות למנוע מזונות מבן מרדן לא נמצאת בצורה מפורשת בש"ס והיא נובעת בעיקר מדברי הרמב"ם בפרק כא מהלכות אישות הלכה יז, שהובאו בשולחן ערוך אבן העזר סימן פב סעיף ז.

לשון הרמב"ם היא כדלהלן: "אחר שש שנים, יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום".

כאמור אין מקור מפורש להלכה זו, אך הגר"א בס"ק יא נקט שמקורה בגמ' בכתובות קב, ב וכדלהלן.

על דברי המשנה (קא ב):

"הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים. ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים. לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה",

אומר רב חסדא שם: "זאת אומרת בת אצל אמה". כלומר, מכיון שהדין הוא שבת באופן עקרוני שוהה אצל אמה, לכן אין לאב ברירה אלא לתת לה מזונות היכן שהיא. לדעת הגר"א

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכאן למד הרמב"ם שכאשר מדובר בבן, שבאופן עקרוני נמצא אצל אביו, יכול האב לומר "לכשיבוא אצלי אזורנו" ואם אינו אצלו אינו חייב במזונותיו.

ובאמת מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה עולה להדיא כפי שדקדק הגר"א וז"ל (פרק יב משנה א):

"ולה הבחירה בבת, ולאב הבחירה בבן אחר שש שנים, אם רצה להניח אצל אמו ויתן מזונותיו ורצתה היא בזה, ואם רצה יאמר לה לא אתן הפרנסה אא"כ הוא אצלי".

בפירוש הלכה זו ברמב"ם נחלקו גדולי הדור האחרון ודבריהם נמצאים בפסקי דין כפי שיפורט להלן:

הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בפד"ר שהובא בספרו "משפטי שאול" סימן כג למד שבחיוב האם במזונות עוסקת הלכה זו, וכך כתב:

שכיוון שגם האם מצידה אינה רוצה למסור את הילד... וזהו עיקר גורם העיכוב, עליה החובה לזוננו. כי אין לה לאחוז החבל בשני ראשים. ומאחר שאינה רוצה למסור לידי האב, עליה חובת המזונות, ויכול האב לומר: אם אינך רוצה למוסרו לי, אינך יכולה לתבוע ממני מזונות, ועליך החובה לזוננו.

הגר"ש ישראלי עמד על דקדוק לשון הרמב"ם והשו"ע שנקטו שהאב טוען "ואם הוא אצל אמו" וכו'. הוא שואל מדוע לא כתב הרמב"ם שהאב טוען 'ואם הוא אינו אצלי', מה אכפת לאב אם הבן אצל אמו או במקום אחר. יתר על כן טוען הגר"ש ישראלי, סימן פב אינו עוסק במזונות הילדים, אלא ביחסים שבין האב לבין האם, ואם היה דין זה דין של "פטור" מחיוב מזונות כלפי הבן, היה לשו"ע להביאו בסימן עא. לכן סבור הרב ישראלי שיש כאן הטלת סנקציה למעשה כלפי האם על כך שהיא מחבלת בקשר שבין האב לבנו, קשר שהוא נדרש לטובת הבן עצמו כחלק חשוב בחינוכו והאם בפעולותיה פוגמת בחינוכו של הבן.

בשל הבנה זו חידש הגר"ש ישראלי זצ"ל שאף אם מדובר בסרבנות של קשר של זמני שהות הדין נותן לאפשר לאב את שלילת המזונות. עוד הוא נוקט מכוח ביאור זה כי דין זה אינו נוהג רק בבן, האמור להיות אצל האב, אלא גם בבת שבאופן עקרוני נמצאת אצל האם, ורק בזמנים מסוימים שוהה אצל האב, גם בכה"ג שהבת מסרבת לקיים את זמני השהות אצל האב בעטייה של האם, מהווה הדבר עילה לשלילת מזונותיה.

להבנה זו אין להפעיל סנקציה זו של שלילת המזונות כאשר ביה"ד מתרשם שהאם אינה מהווה סיבה לסרבנות הקשר, והיא אפילו פועלת ללא לאות לחידושו, מכיון שאין כל עילה לשלילת המזונות.

על דברי הגר"ש ישראלי (באותו פסק דין) חלקו שני דייני ההרכב האחרים, הגאון הרב גולדשמידט זצ"ל והגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל, אולם לא מאותו הטעם.

הגאון הרב עובדיה יוסף לא נכנס לגוף הסוגיא של שלילת מזונות במקרה של סרבנות קשר אך במקרה שלפניו קבע כי אף לפי הבנת הגר"ש ישראלי את דברי הרמב"ם והשו"ע אין לשלול את המזונות משום שמדובר היה בגרושה שנישאה מחדש ולא נטען והוכח שיש לה נכסים משל עצמה כך שלא ניתן היה להטיל עליה את חיוב המזונות וממילא החיוב נשאר על האב (כאמור, לפי דברי הגר"ש ישראלי, אין מדובר בענישה של הקטין).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגאון הרב גולדשמידט חלק עקרונית על הגר"ש ישראלי וסבר שכל עיקר הלכה זו של שלילת מזונות לבן מרדן הינה ענישה של הבן על סרבנות הקשר על שאינו שומע בקול אביו להיות אצלו ללמוד תורה ושאר דברים (כלשון הח"מ סק"ט), והלכה זו חידוש היא (ואף דוחק יש בה כלשון הח"מ) מכיון שקשה לקבל הטלת אחריות על קטין שאינו רוצה להיפרד מאמו ולעונשו בשל כך בשלילת מזונותיו. ומשום שחידוש יש כאן, העקרון ההלכתי במקרים מעין אלו הוא ש"אין לך בו אלא חידושו", ועל כן הוא סבור שההלכה זו נאמרה דווקא בהצטרפות של שלושה תנאים בהם מצאנוה: בבן, וכאשר מקומו של הבן אצל האב, וכאשר סרבנות הקשר היא מצידו, אך לא כאשר מדובר בבת, או כאשר מדובר בהסדרי שהות בלבד שאמורים להתקיים אצל האב, או כאשר העיכוב הוא מצד האם ולא מצד הבן (כאמור לעיל, הרב ישראלי חלק בנקודה זו ממש ולדעתו הסקציה היא על האם ולא על הבן).

ישנם פסקי דין נוספים בנידון זה כמו של בעל הציץ אליעזר בפד"ר יג עמ' 20, שם הוא כותב שמזונות הבן והבת הינם זכויות מותלות בקיום חובתם להיות אצל האב, וע"כ כאשר הם מסרבים להיות אצל האב, הרי שהם שללו את זכויותיו היסודיות בילדיו וכנגד זה רשאי האב לשלול את זכויותיהם למזונות.

יש שרצו לומר שמדין חינוך נגעו בה וכפי שהאב מדין חינוך ילדיו רשאי להענישם במיני עונשים רבים, הוא הדין שרשאי הוא למעט במזונותיהם כחלק מחיוב חינוכם, וראיה לכך הביאו את הסוגיא בכתובות נ ע"א שם נאמר אמר רב יצחק באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו עד שתיים עשרה שנה מלאך ואילך יורד עמו לחייו, ופרש"י: "יורד עמו לחייו - לרדותו ברצועה ובחוסר לחם".

לסיכום:

א. יש שראו בשלילת המזונות סנקציה כנגד האם, שהיא לדעתם הגורמת לכך שלא יתקיימו זמני השהות.

ב. יש שראו בכך ענישה כגורם מחנך של הילדים, ויש שסברו שהוא ממידת הדין, עכ"פ זו סנקציה כנגד הילדים עצמם שאינה תלויה בהתנהגות האם.

אולם נראה שלכל השיטות והפרשנויות ישנן חסרונות ורעותות שקשה לבארן, ונסביר את דברינו.

מקור דברי הרמב"ם כפי שהובא לעיל בשם הגר"א (ומפירוש המשנה לרמב"ם) הוא הסוגיא בכתובות קב שם מדובר על בת אשתו שאינה בתו, ושם נאמר שכיוון שבת אצל אמה הוא חייב במזונותיה למרות שאינה אצלו.

ויש להקשות, מאיזה דין תהא אצלו, הרי מדובר בבת שאינה בתו, הוא לא חייב בחינוכה, אין לו כל זכות בה ומכח מה היה ראוי שמזונותיה יהיו רק אם היא אצלו אילולי הדין שהבת אצל אמה ?

קושי זה הינו לכל השיטות שמנינו לעיל.

אשר על כן נראה שלא מדין זכויות האב נקטו בה ואף לא כסנקציה כנגד האם או הילדים אלא דין הוא בגדרי מזונות. כאשר חייב אדם במזונות מאן דהוא, גדרו של החיוב באופן עקרוני הוא מזונות אצלו בביתו, בין אם מדובר בילדיו שלו ובין אם מדובר בבת אשתו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כנראה גדרו של חיוב זה נובע מאומדנא או מתקנת חכמים, על כל פנים יכול אדם לומר חיוב המזונות שלי הוא כאשר הבן אצלי וניזון משולחני, ונכון הדבר גם כאשר מדובר בבן שאינו בנו שאין הבן מחויב בכבודו וגם אין שום מקום להטיל סנקציה על האם על חיבול בקשר עמו שהרי אינו אביו כלל.

ניתן לפרסם פסק דין זה בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ו בניסן התשפ"א (08.04.2021).

הרב עודד מכמן

הרב בן ציון ציוני

הרב ישי בוכריס – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה